

**ТӨВ АЙМАГ
СТАТИСТИКИЙН ХЭЛТЭС**

ТАНИЛЦУУЛГА:
ДОТООДЫН НИЙТ БҮТЭЭГДЭХҮҮН

2013 ОНД

2014 оны 12 сар

Удиртгал

Дотоодын нийт бүтээгдэхүүн(ДНБ)нь тухайн засаг захиргааны нэгжийн эдийн засгийн үйл ажиллагааны цар хэмжээг харуулдаг макро эдийн засгийн чухал үзүүлэлт юм.

ДНБ-ийг үйлдвэрлэлийн, эцсийн ашиглалтын, орлогын гэсэн 3 аргаар тооцдог. Нийт үйлдвэрлэлтээс завсрын хэрэглээг хасч нэмэгдэл өртгөөр тооцохыг үйлдвэрлэлийн; эцсийн хэрэглээ, хуримтлал, цэвэр экспортын нийлбэрээр тодорхойлохыг эцсийн ашиглалтын; хөдөлмөрийн хөлс, үндсэн хөрөнгийн хэрэглээ буюу үндсэн хөрөнгийн элэгдэл, үйлдвэрлэл болон импортын цэвэр татвар, үйл ажиллагааны цэвэр ашиг, холимог орлого зэрэг орлогын элементийн нийлбэрээр тооцохыг орлогын арга гэж нэрлэнэ.

ДНБ-ий үйлдвэрлэлийн аргын тооцоо нь эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар хийгддэг ба эдгээр эдийн засгийн салбарын үйл ажиллагаа нь ДНБ-д ямар хувь нэмэр оруулж байгааг харуулдаг.

ДНБ-ий эцсийн ашиглалтыг эцсийн хэрэглээ (өрхийн аж ахуйн, өрхийн аж ахуйд үйлчилдэг арилжааны бус байгууллагын, төрийн байгууллагын хэрэглээ), хөрөнгийн нийт хуримтлал (үндсэн хөрөнгийн, материаллаг эргэлтийн хөрөнгийн өөрчлөлт, үнэт зүйлс), экспорт, импортын үйл ажиллагаа гэсэн үндсэн хүрээ, холбогдох дэд хэсгүүдэд хуваагддаг.

Мөн эдийн засгийн бодит өсөлтийг үнийн өсөлтийн нөлөөллийг арилгасан буюу зэрэгцүүлэх үнээр үнэлсэн ДНБ-ий өөрчлөлтөөр тодорхойлдог. Эдийн засгийн орчин, салбарын бүтцэд гарах өөрчлөлт нь суурь оныг тодорхой давтамжтай өөрчлөх үндэслэл болдог.

Манай улс өмнө нь ААНБ-ын тооцоонд 1967, 1986, 1993, 1995, 2000, 2005 оныг суурь он болгон ашиглаж байсан. ДНБ-ий зэрэгцүүлэх суурь оныг 2010 оноор шинэчлэхтэй холбоотой дагалдах судалгаа, тооцооллуудыг хийлээ.

ДНБ-ий суурийг шинэчлэхтэй холбогдон хийсэн тооллого, судалгаа:

- Тооллого: ААНТ, ХААТ, ХАОСТ
- Судалгаа, тооцоолол:
 - ДЭЗ-ийн бүрэн хэмжээний судалгаа, тооцоолол
 - Малын ашиг шим, гарцын судалгаа, холбогдох тооцоолол
 - Үйлдвэрлэгчийн үнийн судалгаа, үнийн индексийн тооцоолол

ҮСХ-ны даргын 2013 оны 11 дүгээр сарын 26-ны өдрийн 01/134 тоот тушаалаар баталсан “Дотоодын нийт бүтээгдэхүүн болон Үндэсний нийт орлого тооцох аргачлал”-ын дагуу ДНБ-ны тооцоог жил бүр хийж хэрэглэгчдэд тархаалаа.

ДНБ-ий 2013 оны гүйцэтгэл

Төв аймгийн ДНБ-ий үйлдвэрлэл буюу нэмэгдэл өртөг, 2010-2013 он, сая төг (оны үнээр)

Эдийн засгийн салбарын ангилал	2010	2011	2012	2013*
ДОТООДЫН НИЙТ БҮТЭЭГДЭХҮҮН БУЮУ НЭМЭГДЭЛ ӨРТӨГ - БҮГД ДҮН	177,208.4	214,438.8	278,292.2	371,706.6
A ХӨДӨӨ АЖ АХУЙ, ОЙН АЖ АХУЙ, ЗАГАС БАРИЛТ, АН АГНУУР**	115,743.7	126,026.5	171,279.0	246,139.7
Газар тариалан	28,298.4	23,631.1	33,518.8	53,859.1
Мал аж ахуй	85,833.4	101,493.6	136,240.5	191,932.6
B УУЛ УУРХАЙ, ОЛБОРЛОЛТ	803.4	3,366.5	2,563.4	994.0
C БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРЛЭЛ	19,659.0	30,704.0	30,985.5	41,531.9
D ЦАХИЛГААН, ХИЙ, УУР, АГААРЖУУЛАЛТ	1,020.8	1,103.5	1,565.0	1,448.9
УС ХАНГАМЖ; БОХИР УС ЗАЙЛУУЛАХ СИСТЕМ, ХОГ, ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТ БОЛОН ЦЭВЭРЛЭХ				
E ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА	142.8	89.3	163.1	217.0
F БАРИЛГА	876.5	1,749.2	2,046.3	2,137.4
G БӨӨНИЙ БОЛОН ЖИЖИГЛЭН ХУДАЛДАА; МАШИН, МОТОЦИКЛИЙН ЗАСВАР ҮЙЛЧИЛГЭЭ	6,044.1	9,554.2	9,765.2	10,257.9
H ТЭЭВЭР БА АГУУЛАХЫН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА	1,643.3	1,930.6	2,270.9	2,565.6
I ЗОЧИД БУУДАЛ, БАЙР, СУУЦ БОЛОН НИЙТИЙН ХООЛНЫ ҮЙЛЧИЛГЭЭ	909.4	1,869.6	2,353.5	3,192.8
J МЭДЭЭЛЭЛ, ХОЛБОО	70.6	131.3	188.2	229.4
K САНХҮҮГИЙН БОЛОН ДААТГАЛЫН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА	1,582.7	2,190.9	4,801.3	5,519.3
L ҮЛ ХӨДЛӨХ ХӨРӨНГИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА	10,336.2	11,768.8	13,080.5	14,084.1
M МЭРГЭЖЛИЙН, ШИНЖЛЭХ УХААН БОЛОН ТЕХНИКИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА	541.1	1,270.9	2,259.8	2,161.0
N УДИРДЛАГЫН БОЛОН ДЭМЖЛЭГ ҮЗҮҮЛЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА	281.1	289.0	301.1	296.9
ТӨРИЙН УДИРДЛАГА БА БАТЛАН ХАМГААЛАХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА, АЛБАН ЖУРМЫН НИЙГМИЙН				
O ХАМГААЛАЛ	5,459.3	6,531.7	9,505.2	12,303.9
P БОЛОВСРОЛ	8,387.3	10,377.6	15,872.3	17,772.9
Q ХҮНИЙ ЭРҮҮЛ МЭНД БА НИЙГМИЙН ХАЛАМЖИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА	4,064.7	5,273.2	7,850.6	8,893.2
R УРЛАГ, ҮЗВЭР, ТОГЛООМ НААДАМ	790.0	1,026.6	1,573.0	1,733.0
S ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ БУСАД ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА	84.6	408.9	236.0	324.7
Бүтээгдэхүүний цэвэр татвар	-1,232.2	-1,223.4	-367.7	-96.9

* 2013 оны гүйцэтгэл нь баланслагдсан Нөөц ашиглалтын хүснэгтэд (НАХ) суурилагддаггүй. 2013 оны НАХ баланслагдсаны дараа өөрчлөлт орох

** Хөдөө аж ахуйн салбарын хувьд 2005 оны өртөг зардлын бүтцийг ашиглаж байсныг 2010 оныхоор өөрчлөлт оруулсан болно.

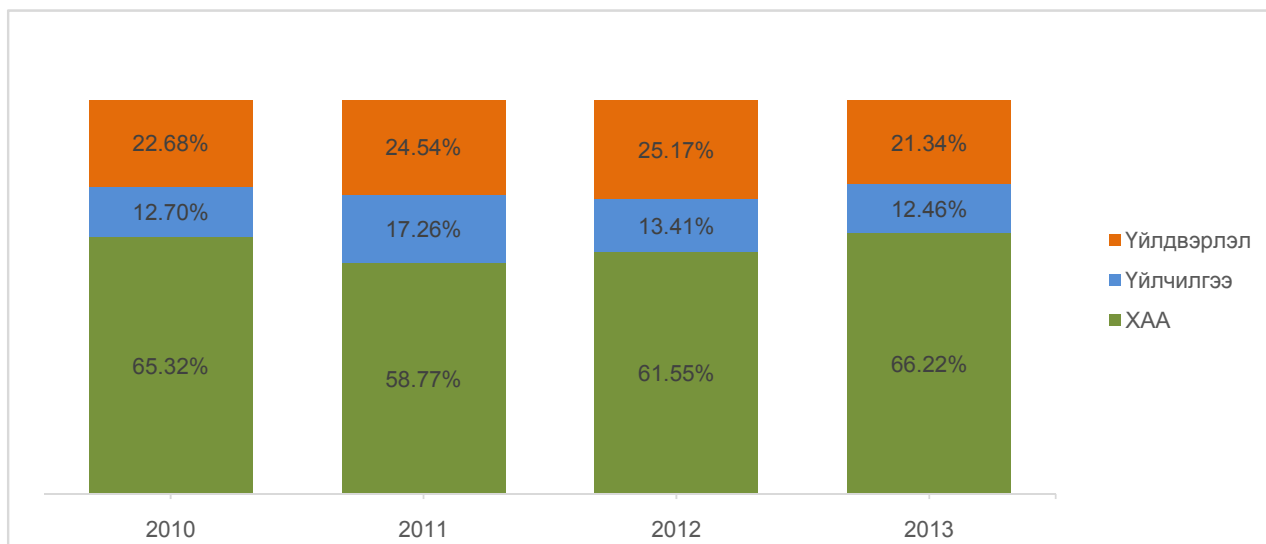
Төв аймгийн дүнгээр ДНБ-ий үйлдвэрлэл 2013 онд 371706,6 сая төгрөгт хүрч 2010 оноос 1,1 дахин, 2011 оноос 73,33 хувь, 2012 оноос 33,57 хувиар тус тус өслөө.

ДНБ-ий 2013 оны гүйцэтгэлд салбаруудын эзлэх хувь

Эдийн засгийн салбарын ангилал	2010	2011	2012	2013*
Бүх дүнд тухайн салбарын эзлэх хувийн жин				
A ХӨДӨӨ АЖ АХУЙ, ОЙН АЖ АХУЙ, ЗАГАС БАРИЛТ, АН АГНУУР	65.32%	58.77%	61.55%	66.22%
Газар тариалан	15.97%	11.02%	12.04%	14.49%
Мал аж ахуй	48.44%	47.33%	48.96%	51.64%
B УУЛ УУРХАЙ, ОЛБОРЛОЛТ	0.45%	1.57%	0.92%	0.27%
C БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРЛЭЛ	11.09%	14.32%	11.13%	11.17%
D ЦАХИЛГААН, ХИЙ, УУР, АГААРЖУУЛАЛТ	0.58%	0.51%	0.56%	0.39%
УС ХАНГАМЖ; БОХИР УС ЗАЙЛУУЛАХ СИСТЕМ, ХОГ, ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТ БОЛОН ЦЭВЭРЛЭХ ҮЙЛ				
E АЖИЛЛАГАА	0.08%	0.04%	0.06%	0.06%
F БАРИЛГА	0.49%	0.82%	0.74%	0.58%
G БӨӨНИЙ БОЛОН ЖИЖИГЛЭН ХУДАЛДАА; МАШИН, МОТОЦИКЛИЙН ЗАСВАР ҮЙЛЧИЛГЭЭ	3.41%	4.46%	3.51%	2.76%
H ТЭЭВЭР БА АГУУЛАХЫН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА	0.93%	0.90%	0.82%	0.69%
I ЗОЧИД БУУДАЛ, БАЙР, СУУЦ БОЛОН НИЙТИЙН ХООЛНЫ ҮЙЛЧИЛГЭЭ	0.51%	0.87%	0.85%	0.86%
J МЭДЭЭЛЭЛ, ХОЛБОО	0.04%	0.06%	0.07%	0.06%
K САНХҮҮГИЙН БОЛОН ДААТГАЛЫН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА	0.89%	1.02%	1.73%	1.48%
L ҮЛ ХӨДЛӨХ ХӨРӨНГИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА	5.83%	5.49%	4.70%	3.79%
M МЭРГЭЖЛИЙН, ШИНЖЛЭХ УХААН БОЛОН ТЕХНИКИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА	0.31%	0.59%	0.81%	0.58%
N УДИРДЛАГЫН БОЛОН ДЭМЖЛЭГ ҮЗҮҮЛЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА	0.16%	0.13%	0.11%	0.08%
O ТӨРИЙН УДИРДЛАГА БА БАТЛАН ХАМГААЛАХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА, АЛБАН ЖУРМЫН НИЙГМИЙН ХАМГААЛАЛ	3.08%	3.05%	3.42%	3.31%
P БОЛОВСРОЛ	4.73%	4.84%	5.70%	4.78%
Q ХҮНИЙ ЭРҮҮЛ МЭНД БА НИЙГМИЙН ХАЛАМЖИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА	2.29%	2.46%	2.82%	2.39%
R УРЛАГ, ҮЗВЭР, ТОГЛООМ НААДАМ	0.45%	0.48%	0.57%	0.47%
S ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ БУСАД ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА	0.05%	0.19%	0.08%	0.09%
Бүтээгдэхүүний цэвэр татвар	-0.70%	-0.57%	-0.13%	-0.03%
БҮГД ДҮН	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

2013 оны аймгийн ДНБ-нд хөдөө аж ахуйн салбарын нэмэгдэл өртөг 66,22 хувь, үйлдвэрлэлийн салбарынх 12,46 хувь, үйлчилгээний салбарынх 21,34 хувь, бүтээгдэхүүний цэвэр татварын хэмжээ -0,03 хувийг эзэлжээ. Үүнийг 2012 оны ДНБ-нд эзлэх хувьтай харьцуулбал ХАА-н салбарынх 4,67 пунктээр өсч, үйлдвэрлэлийн салбарынх 0,95 пунктээр, үйлчилгээний салбарынх 3,83 пунктээр тус тус буурлаа.

ДНБ, салбарын бүтэц, хувиар

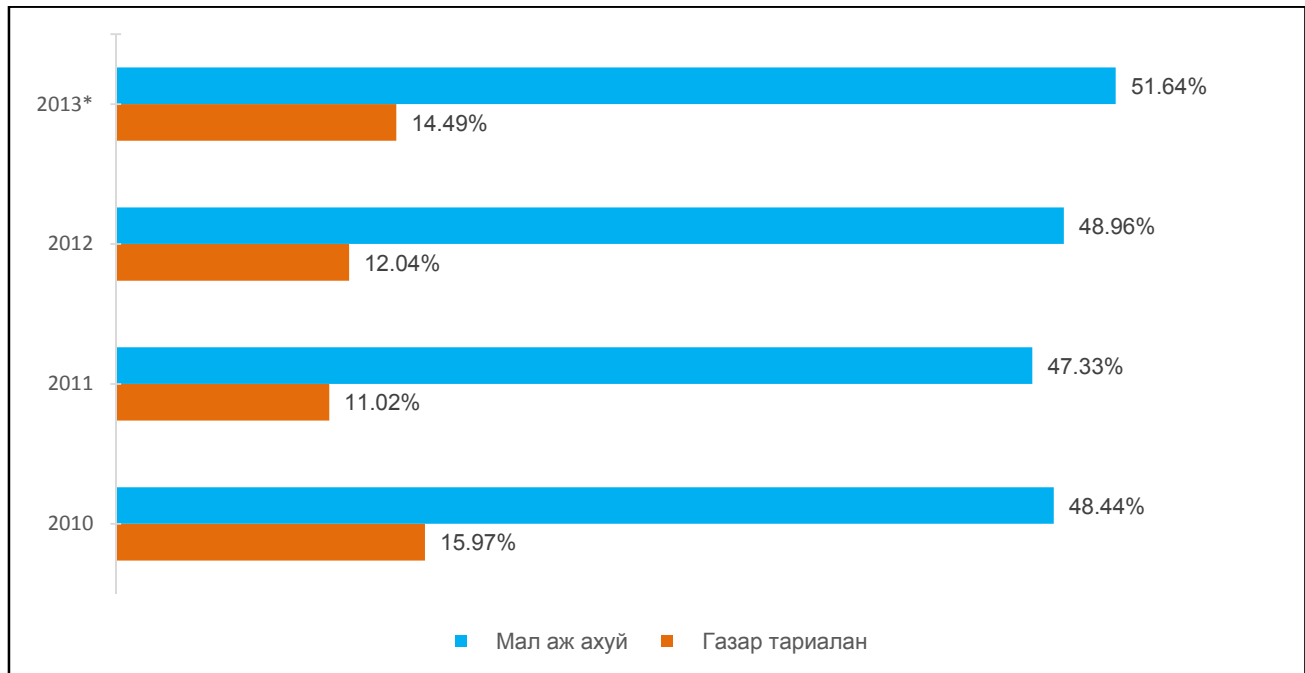
ДНБ-д ХАА-н салбарын эзлэх хувь

ХАА-н салбар Төв аймгийн ДНБ-ий дийлэнх хувийг үйлдвэрлэж ирсэн. Доорхи хүснэгтээс харахад салбарын үйлдвэрлэлийн хэмжээ сүүлийн 4 жил өссөн боловч нийт ДНБ-нд ХАА-н салбарын эзлэх хувь өсөлт бууралт аль аль нь гарлаа.

Төв аймгийн ДНБ-ий үйлдвэрлэл буюу нэмэгдэл өртөг, 2010-2013 он, сая төг (оны үнээр)

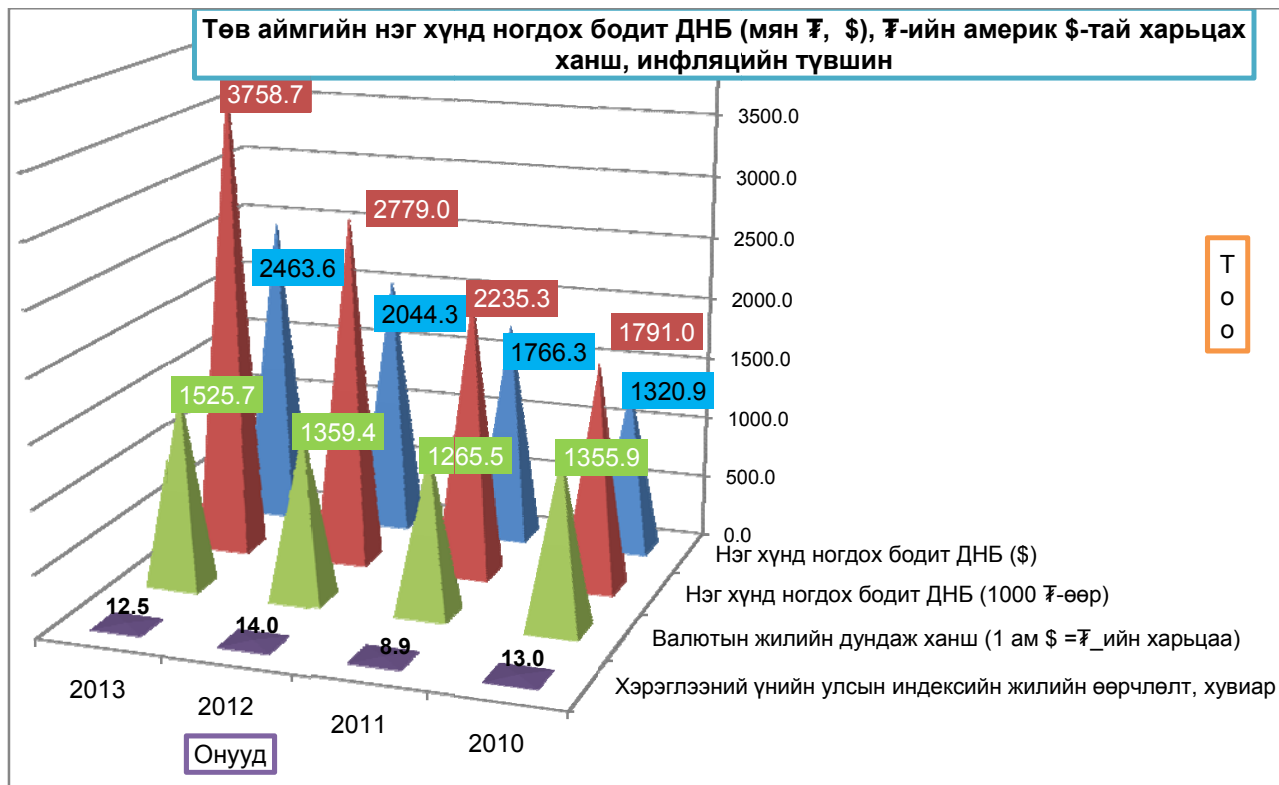
Эдийн засгийн салбарын ангилал	2010	2011	2012	2013*
ДОТООДЫН НИЙТ БҮТЭЭГДЭХҮҮН БУЮУ НЭМЭГДЭЛ ӨРТӨГ- БҮГД ДҮН	177,208.4	214,438.8	278,292.2	371,706.6
ХӨДӨӨ АЖ АХУЙ, ОЙН АЖ АХУЙ, ЗАГАС				
А БАРИЛТ, АН АГНУУР	115,743.7	126,026.5	171,279.0	246,139.7
Газар тариалан	28,298.4	23,631.1	33,518.8	53,859.1
Мал аж ахуй	85,833.4	101,493.6	136,240.5	191,932.6
Эдийн засгийн салбарын ангилал	2010	2011	2012	2013*
Бүх дүнд тухайн салбарын эзлэх хувийн жин				
ХӨДӨӨ АЖ АХУЙ, ОЙН АЖ АХУЙ, ЗАГАС				
А БАРИЛТ, АН АГНУУР	65.32%	58.77%	61.55%	66.22%
Газар тариалан	15.97%	11.02%	12.04%	14.49%
Мал аж ахуй	48.44%	47.33%	48.96%	51.64%

ДНБ-ий үйлдвэрлэлтэд эзлэх хувь

Нэг хүнд ногдох бодит ДНБ-ний төгрөгийн өсөлтийн хувь өмнөх онтой харьцуулахад 2011 онд 20,28 хувь; 2012 онд 30,15 хувь; 2013 онд 33,47 хувийн өсөлттэй гарлаа.

	2010	2011	2012	2013
Нэг хүнд ногдох бодит ДНБ (\$)	1320.9	1766.3	2044.3	2463.6
Нэг хүнд ногдох бодит ДНБ (1000 ₮-өөр)	1791.0	2235.3	2779.0	3758.7
Валютын жилийн дундаж ханш (1 ам \$ =₮_ийн харьцаа)	1355.9	1265.5	1359.4	1525.7
Хэрэглээний үнийн улсын индексийн жилийн өөрчлөлт, хувиар	13.0	8.9	14.0	12.5

Төв аймгийн ДНБ-ий үйлдвэрлэл буюу нэмэгдэл өртөг, 2010-2013 он,

Оны үнээр-сая төг

Эдийн засгийн салбарын ангилалийн дэд салбараар

	2010	2011	2012	2013*
ХӨДӨӨ АЖ АХУИ, ОИН АЖ АХУИ, ЗАГАС				
A БАРИЛТ, АН АГНУУР	115,743.7	126,026.5	171,279.0	246,139.7
Газар тариалан, мал аж ахуйн үйлдвэрлэл, ан агнуур болон түүнд холбогдох туслах үйл ажиллагаа	114,131.9	125,124.7	169,759.2	245,791.7
Газар тариалан	28,298.4	23,631.1	33,518.8	53,859.1
Мал аж ахуй	85,833.4	101,493.6	136,240.5	191,932.6
02 Ойн аж ахуй, мод бэлтгэл	1,611.9	901.8	1,519.8	348.0
B УУЛ УУРХАЙ, ОЛБОРЛОЛТ	803.4	3,366.5	2,563.4	994.0
05 Чулуун, хүрэн нүүрс олборлолт	0.0	306.7	222.2	302.7
07 Металлын хүдэр олборлолт	405.9	3,046.3	2,394.6	626.0
08 Бусад ашигт малтмал олборлолт	397.5	13.6	-67.7	65.3
Уул уурхайн олборлолтын туслах үйл ажиллагаа	0.0	0.0	14.3	0.0
C БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРЛЭЛ	19,659.0	30,704.0	30,985.5	41,531.9
10 Хүнсний бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл	15,823.4	25,768.0	25,588.4	36,356.6
11 Ундааны үйлдвэрлэл	1,563.6	1,927.0	2,177.4	1,703.4
13 Нэхмэлийн үйлдвэрлэл	679.4	805.6	1,122.4	1,202.6
14 Хувцас үйлдвэрлэл	422.6	590.6	498.8	558.5
15 Арьс, арьсан бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэл	292.5	441.3	361.4	360.9
Тавилгаас бусад мод болон модон бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл; сүрэл, дэрсэн эдлэл үйлдвэрлэл	476.5	785.2	573.7	559.1
18 Хэвлэх, дуу бичлэгийн хувилах, дахин үйлдвэрлэх үйл ажиллагаа	0.0	0.0	3.9	8.4
Хими, химийн төрлийн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл	4.0	2.6	3.0	3.1
20 Төмөрлөг бус эрдэс бодисоор хийсэн эдлэл үйлдвэрлэл	135.3	250.4	405.8	449.7
24 Металл үйлдвэрлэл	54.0	3.9	26.8	7.6
Машин, тоног төхөөрөмжөөс бусад металл бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл	121.9	0.0	118.4	68.4
27 Цахилгаан тоног төхөөрөмжийн үйлдвэрлэл	0.0	0.0	0.0	150.6
31 Тавилга үйлдвэрлэл	0.0	0.0	0.0	4.0
Машин, тоног төхөөрөмжийг угсрах, суурилуулах, холбогдох засвар, үйлчилгээ	85.7	129.4	105.7	99.0
D ЦАХИЛГААН, ХИЙ, УУР, АГААРЖУУЛАЛТ	1,020.8	1,103.5	1,565.0	1,448.9
35 Цахилгаан, хий, уур, агааржуулалт	1,020.8	1,103.5	1,565.0	1,448.9
УС ХАНГАМЖ; БОХИР УС ЗАЙЛУУЛАХ СИСТЕМ, ХОГ, ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТ				
E БОЛОН ЦЭВЭРЛЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА	142.8	89.3	163.1	217.0
36 Ус цуглуулах, ариутгах, ус хангамж	13.4	9.7	7.3	9.4
Хог хаягдлыг цуглуулах, ариутгах, боловсруулах үйл ажиллагаа	129.4	79.6	155.8	207.6
F БАРИЛГА	876.5	1,749.2	2,046.3	2,137.4
41 Барилга угсралт	714.7	1,082.8	1,189.4	1,209.4
Иргэний зориулалттай инженерийн байгууламжийн угсралтын үйл ажиллагаа	54.6	527.3	703.4	695.5
43 Барилгын тусгай үйл ажиллагаа	107.2	139.0	153.5	232.5

	2010	2011	2012	2013*	
БӨӨНИЙ БОЛОН ЖИЖИГЛЭН ХУДАЛДАА; МАШИН, МОТОЦИКЛИЙН ЗАСВАР					
G	ҮЙЛЧИЛГЭЭ	6,044.1	9,554.2	9,765.2	10,257.9
	Моторт тээврийн хэрэгсэл, мотоциклийн бөөний болон жижиглэн худалдаа, засвар				
45	үйлчилгээ	301.3	485.6	524.1	573.8
46	Машин, мотоциклээс бусад барааны бөөний худалдаа	72.2	78.8	134.9	286.9
47	Машин, мотоциклээс бусад барааны жижиглэн худалдаа	5,670.6	8,989.9	9,106.2	9,397.2
H	ТЭЭВЭР БА АГУУЛАХЫН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА	1,643.3	1,930.6	2,270.9	2,565.6
	Хуурай замын болон хий дамжуулах хоолойн тээвэрлэлт				
49	Агуулахын болон тээврийн туслах үйл ажиллагаа	1,643.3	1,929.9	2,269.9	2,557.7
52		0.0	0.7	1.0	7.9
I	ЗОЧИД БУУДАЛ, БАЙР, СУУЦ БОЛОН НИЙТИЙН ХООЛНЫ ҮЙЛЧИЛГЭЭ	909.4	1,869.6	2,353.5	3,192.8
	Зочид буудал, байр, сууцаар үйлчлэх үйл ажиллагаа				
55		48.8	474.1	609.0	1,180.3
56	Нийтийн хоолны үйлчилгээ	860.6	1,395.5	1,744.5	2,012.5
J	МЭДЭЭЛЭЛ, ХОЛБОО	70.6	131.3	188.2	229.4
	Эх бэлтгэх, нийтлэх үйл ажиллагаа				
58	Кино, видео, телевизийн хөтөлбөрийн үйлдвэрлэл, бичлэг хийх болон хөгжим, ая үйлдвэрлэх үйл ажиллагаа	0.7	1.4	1.9	0.6
59	Өргөн нэвтрүүлэг бэлтгэх, дамжуулах үйл ажиллагаа	0.0	0.0	0.0	1.6
60		7.3	34.1	46.3	55.1
61	Цахилгаан холбоо	55.9	94.8	135.9	166.7
62	Компьютер програмчлал, зөвлөгөө болон түүнд холбогдох үйл ажиллагаа	1.2	1.0	4.1	5.4
63	Мэдээллээр үйлчлэх үйл ажиллагаа	5.4	0.0	0.0	0.0
K	САНХҮҮГИЙН БОЛОН ДААТГАЛЫН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА	1,582.7	2,190.9	4,801.3	5,519.3
	Даатгалын болон тэтгэврийн санхүүжилтийн үйл ажиллагаанаас бусад санхүүгийн үйлчилгээний үйл ажиллагаа				
64	Албан журмын нийгмийн даатгалаас бусад даатгал, давхар даатгал, тэтгэврийн санхүүжилтын үйл ажиллагаа	1,511.4	2,109.8	4,645.2	5,392.8
65		71.3	81.1	156.0	126.5
L	ҮЛ ХӨДЛӨХ ХӨРӨНГИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА	10,336.2	11,768.8	13,080.5	14,084.1
68	Үл хөдлөх хөрөнгийн үйл ажиллагаа	10,336.2	11,768.8	13,080.5	14,084.1
M	МЭРГЭЖЛИЙН, ШИНЖЛЭХ УХААН БОЛОН ТЕХНИКИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА	541.1	1,270.9	2,259.8	2,161.0
	Хуулийн болон бүртгэлийн үйл ажиллагаа				
69	Архитектур болон инженерийн үйл ажиллагаа; техникийн туршилт, шинжилгээ	84.2	118.6	172.2	218.6
71	Шинжлэх ухааны эрдэм шинжилгээ, ололт, судалгааны үйл ажиллагаа	315.0	979.8	1,697.7	1,763.9
72	Мэргэжлийн, шинжлэх ухаан, техникийн ажлын бусад үйл ажиллагаа	2.7	0.0	46.7	13.6
74		6.2	21.7	26.5	28.6
75	Мал эмнэлгийн үйл ажиллагаа	133.1	150.8	316.8	136.3
N	УДИРДЛАГЫН БОЛОН ДЭМЖЛЭГ ҮЗҮҮЛЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА	281.1	289.0	301.1	296.9
77	Түрээс, лизингийн үйл ажиллагаа	0.0	0.3	0.0	0.6

	2010	2011	2012	2013*
79	251.0	168.6	182.5	111.5
80	29.8	112.0	114.7	183.7
81	0.3	7.8	3.6	1.1
82	0.0	0.4	0.3	0.0
O	5,459.3	6,531.7	9,505.2	12,303.9
84	5,459.3	6,531.7	9,505.2	12,303.9
P	8,387.3	10,377.6	15,872.3	17,772.9
85	8,387.3	10,377.6	15,872.3	17,772.9
Q	4,064.7	5,273.2	7,850.6	8,893.2
86	3,646.9	4,501.0	6,696.6	7,727.5
87	417.8	772.2	1,154.0	1,165.7
R	790.0	1,026.6	1,573.0	1,733.0
90	629.1	829.2	1,262.2	1,382.1
91	91.7	112.9	173.6	187.6
93	69.2	84.5	137.2	163.3
S	84.6	408.9	236.0	324.7
94	74.8	392.1	218.4	263.7
95	0.0	0.0	0.4	0.4
96	9.8	16.8	17.2	60.6
	-1,232.2	-1,223.4	-367.7	-96.9
ДНБ	177,208.4	214,438.8	278,292.2	371,706.6

* 2013 оны гүйцэтгэл нь баланслагдсан НАХ-д суурилагдаагүй. 2013 оны НАХ баланслагдсаны дараа өөрчлөлт орох болно.

ХАА-н тооцоонд орсон өөрчлөлтийн талаар

1. ХАА-н тооллого

“Статистикийн тухай” Монгол Улсын хуулийн 7 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн “л” заалтанд Хөдөө аж ахуйн ээлжит тооллогыг 10 жил тутам, завсрын тооллого, судалгааг 5 жил тутам” явуулахаар Монгол Улсын Их Хурлын 2011 оны 12 дугаар сарын 1-ний өдрийн хуралдаанаар, нэмэлт өөрчлөлт орууллаа.

Тооллогын үндсэн зорилго нь хөдөө аж ахуйн салбарын хамрах хүрээг бүхэлд нь тогтоож, олон улсын стандартад нийцсэн, харьцуулахуйц тоон үзүүлэлт, мэдээллийн системийг бүрдүүлж, улмаар хэрэглэгчдийн хэрэгцээ шаардлага, салбарын бодлого боловсруулахад шаардагдах тоон мэдээллийг бий болгоход чиглэгдсэн.

Тооллого 2012 оны 5 дугаар сарын 25-ны өдрөөс 6 дугаар сарын 15-ны өдрийг дуустал 20 хоногийн хугацаанд явагдсан.

Манай улсад анх удаагаа явуулсан Хөдөө аж ахуйн тооллогын хамрах хүрээнд багтааж салбарын үйл ажиллагаатай холбогдох олон багц асуудлыг авч үзсэний дотор мал аж ахуйн үйлдвэрлэл, зардлын бүтэц, бүтээгдэхүүний гарц, норм, норматив, үнийн түвшинг тодорхойлох асуудал чухал байрыг эзэлж байлаа.

Энэхүү зорилгод нийцүүлэн “Малын ашиг шимийн гарцын түүвэр судалгаа”, “Хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлийн орлого, зардлын түүвэр судалгаа”, “Хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэгчийн үнийн түүвэр судалгаа”-г 2010, 2011 оны туршид тусгайлан явуулсан.

“ХАА-н тооллого 2011 он” үр дүнгээр ХАА-н салбарын ДНБ-ий тооцоог засварлан сайжруулсан. Мөн өмнө цуглуулж байгаагүй бүтээгдэхүүнүүдийг тооцоонд нэмж оруулсан. Үүнд:

- ХАА-н тооллого 2011 оны үр дүнд үндэслэн хаш, чинжүү, навчит ногоо, үрслэг, цэцэгний суулгац, цэцэг зэрэг хүлэмжийн үйл ажиллагаа эрхэлдэг ААНБ, өрхийн үйлдвэрлэлтийг ХАА-н салбарын нэмэгдэл өртгийн тооцоонд шинээр тооцоонд оруулж өгсөн.
- ХАА-н тооллого 2011 оны үр дүнд үндэслэн борц, сүүн бүтээгдэхүүний тооцоог хийж боловсруулах салбарт оруулж өгсөн.

2. Малын ашиг шимийн судалгаатай холбоотой гарсан өөрчлөлт

Өмнө малын ашиг шимийн судалгааг 1998-1999, 2006 онуудад явуулж судалгааны дүнг ХАА-н бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, нэмэгдэл өртгийг тооцоход ашиглаж байсан.

Энэ удаагийн судалгааг 2011 оны 5 дугаар сарын 1-нээс 11 дүгээр сарын 30-ны өдрүүдэд өрхөд тэмдэглэл хөтлүүлэх аргаар бүх аймгийг хамруулан судлаж, өмнөх судалгааны үр дүнг шинэчлэн тогтоосон.

Түүнчлэн аймгийн түвшингийн мал аж ахуйн үйлдвэрлэлийн салбарын нэмэгдэл өртгийн тооцоонд өөрийн аймгийн гарцын мэдээллийг ашиглах боломж бүрдсэнээрээ онцлог юм.

Мал аж ахуйн бүтээгдэхүүний тооцоонд ашиглагдахнэг малын ашиг шимийн гарцын хэмжээ /норматив /

Сүүний жилийн дундаж гарц, саалинд хамрагдсан хугацаагаар

Өмнөх тооцоонд бүсийн гарцыг салбарын нэмэгдэл өртгийн тооцоонд ашиглаж байсан бол энэ удаагийн судалгааны дүнг ашиглан аймгийн гарцыг тооцсон.

Ингэний сүү

Улсын дүнгээр ингэний сүүний гарц 131.4 л болж өмнөх судалгааны үр дүнгээс 39.7л буюу 23.2%-иар буурсан байна. Харин саалинд хамрагдах ингэний хэмжээ улсын дүнгээр 19.9% пунктаар өссөн байна.

Бүс	1 малын сүүний гарц,л		Саалинд хамрагдсан мал	
	2005	2010	2005	2010
Улсын дундаж	171.1	131.4	58.3%	78.2%
Өндөр уулын бүс	170	117	58.3%	79.1%
<i>Баян-Өлгий</i>	170	184	58.3%	55.9%
<i>Баянхонгор</i>	170	141	58.3%	97.7%
<i>Говь-Алтай</i>	170	112	58.3%	78.2%
<i>Завхан</i>	170	114	58.3%	100.0%
<i>Увс</i>	170	101	58.3%	77.7%
<i>Ховд</i>	170	71	58.3%	33.3%
Говийн бүс	208	218	58.3%	85.3%
<i>Дорноговь</i>	208	184	58.3%	76.4%
<i>Дундговь</i>	208	170	58.3%	100.0%
<i>Өмнөговь</i>	208	264	58.3%	95.9%
<i>Говьсүмбэр</i>	208	120	58.3%	66.4%
Тал хээрийн бүс	129	74	58.3%	84.8%
<i>Дорнод</i>	129	72	58.3%	92.9%
<i>Сүхбаатар</i>	129	91	58.3%	80.1%
<i>Хэнтий</i>	129	34	58.3%	66.7%
Хангайн бүс	169	163	58.3%	77.3%
<i>Архангай</i>	169	117	58.3%	44.2%
<i>Булган</i>	169	105	58.3%	100.0%
<i>Өвөрхангай</i>	169	91	58.3%	82.2%
<i>Төв</i>	169	161	58.3%	100.0%
<i>Хөвсгөл</i>	169	115	58.3%	40.0%
<i>Дархан-Уул</i>	169	233	58.3%	84.7%
<i>Орхон</i>	169	145	58.3%	92.5%

Гүүний сүү

Улсын дүнгээр гүүний сүүний гарц 206.3 л болж өмнөх судалгааны үр дүнгээс 12.7 л буюу 5.8%-иар буурсан. Харин саалинд хамрагдах гүүний хэмжээ улсын дүнгээр 0.5% пунктаар өссөн.

Бүс	1 малын сүүний гарц,л		Саалинд хамрагдсан мал	
	2005	2010	2005	2010
Улсын дүн	219.0	206.3	55.5%	56.0%
Өндөр уулын бүс	269	216	55.5%	43.4%
<i>Баян-Өлгий</i>	269	213	55.5%	38.9%
<i>Баянхонгор</i>	269	266	55.5%	55.1%
<i>Говь-Алтай</i>	269	183	55.5%	43.5%
<i>Завхан</i>	269	267	55.5%	32.9%
<i>Увс</i>	269	143	55.5%	62.2%
<i>Ховд</i>	269	192	55.5%	48.7%
Говийн бүс	185	262	55.5%	72.8%
<i>Дорноговь</i>	185	190	55.5%	47.9%
<i>Дундговь</i>	185	291	55.5%	78.8%
<i>Өмнөговь</i>	185	254	55.5%	77.7%
<i>Говьсүмбэр</i>	185	245	55.5%	60.8%

Тал хээрийн бүс	191	149	55.5%	43.6%
Дорнод	191	127	55.5%	28.4%
Сүхбаатар	191	114	55.5%	39.1%
Хэнтий	191	171	55.5%	61.8%
Хангайн бүс	209	216	55.5%	65.2%
Архангай	209	248	55.5%	67.8%
Булган	209	196	55.5%	81.3%
Өвөрхангай	209	254	55.5%	51.5%
Сэлэнгэ	209	140	55.5%	62.0%
Төв	209	180	55.5%	68.6%
Хөвсгөл	209	221	55.5%	49.6%
Дархан-Уул	209	215	55.5%	48.3%
Орхон	209	225	55.5%	70.6%

Үнээний сүү

Улсын дүнгээр үнээний сүүний гарц 501.6 л болж өмнөх судалгааны үр дүнгээс 58.1л буюу 13.1%-иар өссөн. Харин саалинд хамрагдах үнээний хэмжээ улсын дүнгээр 3.4%-пунктаар буурсан.

Бүс	1 малын сүүний гарц,л		Саалинд хамрагдсан мал	
	2005	2010	2005	2010
Улсын дүн	443.5	501.6	94.0%	90.6%
Өндөр уулын бүс	476	496	94.0%	95.5%
Баян-Өлгий	476	730	94.0%	96.8%
Баянхонгор	476	482	94.0%	86.4%
Говь-Алтай	476	425	94.0%	96.3%
Завхан	476	510	94.0%	93.6%
Увс	476	535	94.0%	92.8%
Ховд	476	376	94.0%	98.2%
Говийн бүс	281	384	94.0%	86.7%
Дорноговь	281	349	94.0%	92.3%
Дундговь	281	383	94.0%	94.4%
Өмнөговь	281	286	94.0%	80.7%
Говьсүмбэр	281	553	94.0%	79.2%
Тал хээрийн бүс	354	550	94.0%	91.6%
Дорнод	354	618	94.0%	85.1%
Сүхбаатар	354	426	94.0%	95.9%
Хэнтий	354	559	94.0%	95.1%
Хангайн бүс	534	528	94.0%	92.6%
Архангай	534	396	94.0%	95.3%
Булган	534	338	94.0%	95.7%
Өвөрхангай	534	618	94.0%	75.3%
Сэлэнгэ	534	537	94.0%	88.3%
Төв	534	666	94.0%	92.6%
Хөвсгөл	534	385	94.0%	83.7%
Дархан-Уул	534	712	94.0%	94.4%
Орхон	534	650	94.0%	90.4%

Хонины сүү

Улсын дүнгээр хонины сүүний гарц 17.3 л болж өмнөх судалгааны үр дүнгээс 5.2л буюу 42.7%-иар өссөн. Харин саалинд хамрагдах хонины хэмжээ улсын дүнгээр 15.9%-пунктаар өссөн.

Бүс	1 малын сүүний гарц,л		Саалинд хамрагдсан мал	
	2005	2010	2005	2010
Улсын дүн	12.1	17.3	44.5%	60.4%
Өндөр уулын бүс	12	19	44.5%	72.5%
<i>Баян-Өлгий</i>	12	21	44.5%	86.6%
<i>Баянхонгор</i>	12	14	44.5%	55.2%
<i>Говь-Алтай</i>	12	15	44.5%	74.9%
<i>Завхан</i>	12	26	44.5%	82.0%
<i>Увс</i>	12	15	44.5%	59.2%
<i>Ховд</i>	12	22	44.5%	54.7%
Говийн бүс	8	15	44.5%	49.3%
<i>Дорноговь</i>	8	15	44.5%	78.4%
<i>Дундговь</i>	8	16	44.5%	73.6%
<i>Өмнөговь</i>	8	14	44.5%	36.5%
<i>Говьсүмбэр</i>	8	15	44.5%	48.9%
Тал хээрийн бүс	13	24	44.5%	42.0%
<i>Дорнод</i>	13	26	44.5%	39.4%
<i>Сүхбаатар</i>	13	17	44.5%	42.5%
<i>Хэнтий</i>	13	31	44.5%	45.7%
Хангайн бүс	14	15	44.5%	59.5%
<i>Архангай</i>	14	15	44.5%	54.6%
<i>Булган</i>	14	13	44.5%	52.2%
<i>Өвөрхангай</i>	14	9	44.5%	76.4%
<i>Сэлэнгэ</i>	14	21	44.5%	48.9%
<i>Төв</i>	14	12	44.5%	57.0%
<i>Хөвсгөл</i>	14	12	44.5%	73.2%
<i>Дархан-Уул</i>	14	22	44.5%	52.3%
<i>Орхон</i>	14	12	44.5%	75.9%

Ямааны сүү

Улсын дүнгээр ямааны сүүний гарц 27.7 л болж өмнөх судалгааны үр дүнгээс 9.2л буюу 49.9%-иар өссөн. Харин саалинд хамрагдах ямааны хэмжээ улсын дүнгээр 0.8%-пунктаар буурсан.

Бүс	1 малын сүүний гарц,л		Саалинд хамрагдсан мал	
	2005	2010	2005	2010
	18.5	27.7	73.9%	73.1%
Өндөр уулын бүс	8	35	73.9%	78.5%
<i>Баян-Өлгий</i>	8	29	73.9%	79.9%
<i>Баянхонгор</i>	8	45	73.9%	79.0%
<i>Говь-Алтай</i>	8	39	73.9%	79.1%
<i>Завхан</i>	8	34	73.9%	67.1%
<i>Увс</i>	8	34	73.9%	87.4%
<i>Ховд</i>	8	25	73.9%	78.1%
Говийн бүс	23	32	73.9%	73.4%
<i>Дорноговь</i>	23	27	73.9%	73.2%
<i>Дундговь</i>	23	40	73.9%	84.4%
<i>Өмнөговь</i>	23	30	73.9%	68.1%
<i>Говьсүмбэр</i>	23	28	73.9%	80.8%
Тал хээрийн бүс	32	23	73.9%	58.6%
<i>Дорнод</i>	32	28	73.9%	68.5%
<i>Сүхбаатар</i>	32	18	73.9%	56.7%
<i>Хэнтий</i>	32	26	73.9%	53.6%
Хангайн бүс	19	24	73.9%	72.0%
<i>Архангай</i>	19	23	73.9%	64.1%

Булган	19	30	73.9%	62.4%
Өвөрхангай	19	27	73.9%	89.2%
Сэлэнгэ	19	12	73.9%	75.4%
Төв	19	13	73.9%	73.1%
Хөвсгөл	19	19	73.9%	73.2%
Дархан-Уул	19	35	73.9%	65.0%
Орхон	19	19	73.9%	77.3%

Ноос, ноолуурын дундаж гарц

Тэмээний ноос

Улсын дүнгээр тэмээний ноосны гарц 4083.7 гр болж өмнөх судалгааны үр дүнгээс 397 гр буюу 10.8%-иар өссөн.

Бүс	1 малын ноосны гарц, г		Ноосыг нь авсан малын тоо	
	2005	2010	2005	2010
Улсын дүн	3686.7	4083.7	100%	100%
Өндөр уулын бүс	3749	4 619	100%	100%
Баян-Өлгий	3749	3 836	100%	100%
Баянхонгор	3749	5 054	100%	100%
Говь-Алтай	3749	4 509	100%	100%
Завхан	3749	5 092	100%	100%
Увс	3749	4 384	100%	100%
Ховд	3749	3 603	100%	100%
Говийн бүс	4012	4 906	100%	100%
Дорноговь	4012	4 538	100%	100%
Дундговь	4012	5 045	100%	100%
Өмнөговь	4012	5 210	100%	100%
Говьсүмбэр	4012	4 471	100%	100%
Тал хээрийн бүс	3757	4 726	100%	100%
Дорнод	3757	4 178	100%	100%
Сүхбаатар	3757	3 939	100%	100%
Хэнтий	3757	3 673	100%	100%
Хангайн бүс	3451	3 845	100%	100%
Архангай	3451	2 809	100%	100%
Булган	3451	3 689	100%	100%
Өвөрхангай	3451	4 259	100%	100%
Сэлэнгэ	3451	2 500	100%	100%
Төв	3451	3 277	100%	100%
Хөвсгөл	3451	3 900	100%	100%
Дархан-Уул	3451	4 165	100%	100%
Орхон	3451	3 625	100%	100%

Хонины ноос

Улсын дүнгээр хонины ноосны гарц 1176.0 гр болж өмнөх судалгааны үр дүнгээс 46.7гр буюу 3.8%-иар буурсан.

Бүс	1 малын ноосны гарц, г		Ноосыг нь авсан малын тоо	
	2005	2010	2005	2010
Улсын дүн	1222.6	1176.0	100%	100%
Өндөр уулын бүс	1280	1332	100%	100%
Баян-Өлгий	1280	1303	100%	100%
Баянхонгор	1280	1091	100%	100%

Говь-Алтай	1280	1513	100%	100%
Завхан	1280	1370	100%	100%
Увс	1280	1341	100%	100%
Ховд	1280	1032	100%	100%
Говийн бүс	1213	1262	100%	100%
Дорноговь	1213	1387	100%	100%
Дундговь	1213	1200	100%	100%
Өмнөговь	1213	1373	100%	100%
Говьсүмбэр	1213	1039	100%	100%
Тал хээрийн бүс	1285	987	100%	100%
Дорнод	1285	1156	100%	100%
Сүхбаатар	1285	918	100%	100%
Хэнтий	1285	854	100%	100%
Хангайн бүс	1161	1129	100%	100%
Архангай	1161	1004	100%	100%
Булган	1161	1127	100%	100%
Өвөрхангай	1161	811	100%	100%
Сэлэнгэ	1161	1507	100%	100%
Төв	1161	922	100%	100%
Хөвсгөл	1161	1169	100%	100%
Дархан-Уул	1161	1255	100%	100%
Орхон	1161	1324	100%	100%

Ямааны ноолуур

Улсын дүнгээр ямааны ноолуурын гарц 390 гр болж өмнөх судалгааны үр дүнгээс 65.4 гр буюу 20.1%-иар өссөн.

Бүс	1 малын ноосны гарц, г		Ноосыг нь авсан малын тоо	
	2005	2010	2005	2010
Улсын дүн	324.7	390.0	100%	100%
Өндөр уулын бүс	318	431	100%	100%
Баян-Өлгий	318	394	100%	100%
Баянхонгор	318	446	100%	100%
Говь-Алтай	318	420	100%	100%
Завхан	318	470	100%	100%
Увс	318	457	100%	100%
Ховд	318	404	100%	100%
Говийн бүс	397	494	100%	100%
Дорноговь	397	471	100%	100%
Дундговь	397	508	100%	100%
Өмнөговь	397	527	100%	100%
Говьсүмбэр	397	415	100%	100%
Тал хээрийн бүс	374	446	100%	100%
Дорнод	374	354	100%	100%
Сүхбаатар	374	394	100%	100%
Хэнтий	374	304	100%	100%
Хангайн бүс	275	336	100%	100%
Архангай	275	326	100%	100%
Булган	275	322	100%	100%
Өвөрхангай	275	414	100%	100%
Сэлэнгэ	275	311	100%	100%
Төв	275	320	100%	100%
Хөвсгөл	275	344	100%	100%
Дархан-Уул	275	324	100%	100%
Орхон	275	265	100%	100%

Ямааны ноос

Улсын дүнгээр ямааны ноосны гарц 240.7 гр болж өмнөх судалгааны үр дүнгээс 90.5гр буюу 60.2%-иар өссөн.

Бүс	1 малын ноосны гарц, г		Ноосыг нь авсан малын тоо	
	2005	2010	2005	2010
Улсын дүн	150.2	240.7	30%	30%
Өндөр уулын бүс	165	224	30%	30%
Баян-Өлгий	165	404	30%	30%
Баянхонгор	165	208	30%	30%
Говь-Алтай	165	247	30%	30%
Завхан	165	215	30%	30%
Увс	165	183	30%	30%
Ховд	165	181	30%	30%
Говийн бүс	97	241	30%	30%
Дорноговь	97	201	30%	30%
Дундговь	97	223	30%	30%
Өмнөговь	97	257	30%	30%
Говьсүмбэр	97	191	30%	30%
Тал хээрийн бүс	35	251	30%	30%
Дорнод	35	333	30%	30%
Сүхбаатар	35	283	30%	30%
Хэнтий	35	248	30%	30%
Хангайн бүс	209	249	30%	30%
Архангай	209	240	30%	30%
Булган	209	306	30%	30%
Өвөрхангай	209	266	30%	30%
Сэлэнгэ	209	223	30%	30%
Төв	209	215	30%	30%
Хөвсгөл	209	206	30%	30%
Дархан-Уул	209	255	30%	30%
Орхон	209	171	30%	30%

Бодын хөөвөр

Улсын дүнгээр бодын хөөврийн гарц 399.6 гр болж өмнөх судалгааны үр дүнгээс 181.2 гр буюу 83.0%-иар өссөн.

Бүс	1 малын ноосны гарц, г		Ноосыг нь авсан малын тоо	
	2005	2010	2005	2010
Улсын дүн	218.3	399.6	31%	31%
Өндөр уулын бүс	236	445	31%	31%
Баян-Өлгий	236	273	31%	31%
Баянхонгор	236	468	31%	31%
Говь-Алтай	236	392	31%	31%
Завхан	236	525	31%	31%
Увс	236	401	31%	31%
Ховд	236	608	31%	31%
Говийн бүс	195	346	31%	31%
Дорноговь	195	484	31%	31%
Дундговь	195	333	31%	31%
Өмнөговь	195	349	31%	31%
Говьсүмбэр	195	218	31%	31%
Тал хээрийн бүс	215	328	31%	31%

Дорнод	215	338	31%	31%
Сүхбаатар	215	324	31%	31%
Хэнтий	215	272	31%	31%
Хангайн бүс	218	429	31%	31%
Архангай	218	314	31%	31%
Булган	218	476	31%	31%
Өвөрхангай	218	487	31%	31%
Сэлэнгэ	218	407	31%	31%
Төв	218	303	31%	31%
Хөвсгөл	218	461	31%	31%
Дархан-Уул	218	498	31%	31%
Орхон	218	461	31%	31%

Бодын хялгас

Улсын дүнгээр бодын хялгасын гарц 317.0 гр болж өмнөх судалгааны үр дүнгээс 1.1 гр буюу 0.3%-иар буурсан.

Бүс	1 малын ноосны гарц, г		Ноосыг нь авсан малын тоо	
	2005	2010	2005	2010
Улсын дүн	318.1	317.0	34%	34%
Өндөр уулын бүс	261	364	34%	34%
Баян-Өлгий	261	230	34%	34%
Баянхонгор	261	401	34%	34%
Говь-Алтай	261	360	34%	34%
Завхан	261	546	34%	34%
Увс	261	277	34%	34%
Ховд	261	379	34%	34%
Говийн бүс	338	358	34%	34%
Дорноговь	338	433	34%	34%
Дундговь	338	322	34%	34%
Өмнөговь	338	357	34%	34%
Говьсүмбэр	338	312	34%	34%
Тал хээрийн бүс	302	218	34%	34%
Дорнод	302	200	34%	34%
Сүхбаатар	302	208	34%	34%
Хэнтий	302	178	34%	34%
Хангайн бүс	357	319	34%	34%
Архангай	357	250	34%	34%
Булган	357	273	34%	34%
Өвөрхангай	357	428	34%	34%
Сэлэнгэ	357	273	34%	34%
Төв	357	198	34%	34%
Хөвсгөл	357	406	34%	34%
Дархан-Уул	357	246	34%	34%
Орхон	357	379	34%	34%

3. Үйлдвэрлэгчийн үнийн судалгаа

Хөдөө аж ахуйн салбарын бүтээгдэхүүний нийт гаргалт, завсрын хэрэглээ, нэмэгдэл өртгийн тооцоо, эдийн засгийн данс байгуулахад шаардагдах үйлдвэрлэгчийн үнийн суурь мэдээллийг цуглуулах зорилгоор “Хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэгчийн үнийн түүвэр судалгаа”-г ХААТ-ын хамрах хүрээнд багтааж явуулсан.

Судалгаанд бүс бүрийг төлөөлүүлж Архангай, Баян-Өлгий, Дорноговь, Өвөрхангай, Өмнөговь, Сүхбаатар, Сэлэнгэ, Төв, Ховд, Хэнтий аймаг болон нийслэл хотыг сонгож мэдээллийг 2010 оны жилийн эцсийн байдлаар цуглуулсан. Энэ удаагийн судалгааны дүн бүсийн түвшинд гарч байгаа.

Мал, тэжээвэр амьтдын үнийг нас гүйцсэн, өсвөр, төл гэсэн ангиллаар, газар тариалангийн бүтээгдэхүүний үнийг ургамлын нэр төрлөөр үйлдвэрлэл эрхэлж байгаа өрх, аж ахуйн нэгж, байгууллагаар цуглуулсан.

Хөдөө аж ахуйн салбарын хувьд үйлдвэрлэгчийн үнэ нь мал аж ахуй, газар тариалангийн үйлдвэрлэл эрхлэгчдийн бүтээгдэхүүн, түүхий эдийг шууд үйлдвэрлэгчийн байрнаас худалдан борлуулсан үнэ юм. Өөрөөр хэлбэл үйлдвэрлэгчээс дараачийн үйлчилгээний шат дамжаагүй, тээвэр худалдааны нэмэгдэл ороогүй үнэ болно.

Малын дундаж үнэ

Малын төрөл	Бүс	Үнэ /мян.төг/	
		2005	2010
Тэмээ нас гүйцсэн	Улсын дүн	186	440
	Өндөр уулын бүс	201	472
	Говийн бүс	210	428
	Тал хээрийн бүс	151	410
	Хангайн бүс	180	450
Тэмээ өсвөр	Улсын дүн	86	276
	Өндөр уулын бүс	69	300
	Говийн бүс	55	252
	Тал хээрийн бүс	114	300
	Хангайн бүс	107	250
Адуу нас гүйцсэн	Улсын дүн	134	324
	Өндөр уулын бүс	132	334
	Говийн бүс	103	292
	Тал хээрийн бүс	115	385
	Хангайн бүс	184	284
Адуу өсвөр	Улсын дүн	72	212
	Өндөр уулын бүс	44	215
	Говийн бүс	42	173
	Тал хээрийн бүс	100	247
	Хангайн бүс	102	211
Үхэр нас гүйцсэн	Улсын дүн	159	368
	Өндөр уулын бүс	118	268
	Говийн бүс	126	368
	Тал хээрийн бүс	165	420
	Хангайн бүс	226	416
Үхэр өсвөр	Улсын дүн	72	239
	Өндөр уулын бүс	52	180
	Говийн бүс	65	245
	Тал хээрийн бүс	76	204
	Хангайн бүс	94	328
Хонь	Улсын дүн	31	43
	Өндөр уулын бүс	32	37
	Говийн бүс	30	55
	Тал хээрийн бүс	24	40
	Хангайн бүс	37	42
Ямаа	Улсын дүн	24	33
	Өндөр уулын бүс	27	31
	Говийн бүс	21	41

	Тал хээрийн бүс	19	28
	Хангайн бүс	29	33
Ботго	Улсын дүн	31	66
	Өндөр уулын бүс	31	100
	Говийн бүс	31	100
	Тал хээрийн бүс	31	31
	Хангайн бүс	31	31
Ишиг	Улсын дүн	7	16
	Өндөр уулын бүс	7	10
	Говийн бүс	9	24
	Тал хээрийн бүс	5	13
	Хангайн бүс	6	15
Унага	Улсын дүн	26	44
	Өндөр уулын бүс	24	24
	Говийн бүс	21	80
	Тал хээрийн бүс	24	24
	Хангайн бүс	33	50
Тугал	Улсын дүн	27	110
	Өндөр уулын бүс	27	100
	Говийн бүс	30	100
	Тал хээрийн бүс	24	72
	Хангайн бүс	29	168
Хурга	Улсын дүн	9	18
	Өндөр уулын бүс	8	10
	Говийн бүс	9	22
	Тал хээрийн бүс	8	18
	Хангайн бүс	12	20

Малын төрөл	Бүс	Үнэ /мян.төг/	
		2005	2010
Гахай мэгж	Улсын дүн	51	312
	Өндөр уулын бүс	51	312
	Говийн бүс	51	312
	Тал хээрийн бүс	51	312
	Хангайн бүс	51	312
Гахай бодон	Улсын дүн	56	367
	Өндөр уулын бүс	56	367
	Говийн бүс	56	367
	Тал хээрийн бүс	56	367
	Хангайн бүс	56	367
Гахай торой	Улсын дүн	17	58
	Өндөр уулын бүс	17	58
	Говийн бүс	17	58
	Тал хээрийн бүс	17	58
	Хангайн бүс	17	58
Үнэг	Улсын дүн	7	7
	Өндөр уулын бүс	7	7
	Говийн бүс	7	7
	Тал хээрийн бүс	7	7
	Хангайн бүс	7	7
Зөгий (бүл)	Улсын дүн	50	553
	Өндөр уулын бүс	50	553
	Говийн бүс	50	553
	Тал хээрийн бүс	50	553
	Хангайн бүс	50	553
Илжиг	Улсын дүн	18	18

	Өндөр уулын бүс	18	18
	Говийн бүс	18	18
	Тал хээрийн бүс	18	18
	Хангайн бүс	18	18
Цаа буга	Улсын дүн	48	48
	Өндөр уулын бүс	48	48
	Говийн бүс	48	48
	Тал хээрийн бүс	48	48
	Хангайн бүс	48	48
Шувуу	Улсын дүн	3	14
	Өндөр уулын бүс	3	14
	Говийн бүс	3	14
	Тал хээрийн бүс	3	14
	Хангайн бүс	3	14
Туулай	Улсын дүн	0.8	0.8
	Өндөр уулын бүс	0.8	0.8
	Говийн бүс	0.8	0.8
	Тал хээрийн бүс	0.8	0.8
	Хангайн бүс	0.8	0.8
Өндөг	Улсын дүн /төг/	81	152
Зөгийн бал	Улсын дүн /төг/	3676	18600

Ноос, ноолуурын дундаж үнэ

Малын төрөл	Бүс	Үнэ /төг/	
		2005	2010
Тэмээний ноос	Улсын дүн	662.9	4381.0
	Өндөр уулын бүс	1016	5000
	Говийн бүс	819	4700
	Тал хээрийн бүс	948	4000
	Хангайн бүс	213	3900
Хонины ноос	Улсын дүн	238.8	382.1
	Өндөр уулын бүс	199	269
	Говийн бүс	285	411
	Тал хээрийн бүс	323	413
	Хангайн бүс	214	441
Ямааны ноолуур	Улсын дүн	26441.6	45000.0
	Өндөр уулын бүс	29134	40000
	Говийн бүс	25000	47000
	Тал хээрийн бүс	23994	47000
	Хангайн бүс	26061	47000
Ямааны ноос	Улсын дүн	63.0	63.0
	Өндөр уулын бүс	63	63
	Говийн бүс	63	63
	Тал хээрийн бүс	63	63
	Хангайн бүс	63	63
Бодын хөөвөр	Улсын дүн	132.6	205.9
	Өндөр уулын бүс	133	304
	Говийн бүс	131	131
	Тал хээрийн бүс	133	304
	Хангайн бүс	133	133
Бодын хялгас	Улсын дүн	1662.2	1211.4
	Өндөр уулын бүс	937	707
	Говийн бүс	1589	1589
	Тал хээрийн бүс	1091	707
	Хангайн бүс	2457	1590

Арьсны дундаж үнэ

Малын төрөл	Бүс	Үнэ /төг/	
		2005	2010
Тэмээний шир	Улсын дүн	7798	8393
	Өндөр уулын бүс	5063	5063
	Говийн бүс	9029	7700
	Тал хээрийн бүс	8307	8307
	Хангайн бүс	8793	12500
Адууны шир	Улсын дүн	13385	16000
	Өндөр уулын бүс	11950	19000
	Говийн бүс	13580	15000
	Тал хээрийн бүс	12746	10000
	Хангайн бүс	15265	20000
Үхрийн шир	Улсын дүн	14391	14250
	Өндөр уулын бүс	14702	13000
	Говийн бүс	12538	15000
	Тал хээрийн бүс	13640	13000
	Хангайн бүс	16684	16000
Хонины арьс	Улсын дүн	3385	8025
	Өндөр уулын бүс	2674	8800
	Говийн бүс	3241	9600
	Тал хээрийн бүс	3181	6000
	Хангайн бүс	4445	7700
Ямааны арьс	Улсын дүн	5384	14700
	Өндөр уулын бүс	3124	16500
	Говийн бүс	5932	15000
	Тал хээрийн бүс	6541	13000
	Хангайн бүс	5939	14300
Хурганы арьс	Улсын дүн	1635	1635
	Өндөр уулын бүс	1635	1635
	Говийн бүс	1635	1635
	Тал хээрийн бүс	1635	1635
	Хангайн бүс	1635	1635
Ишигний арьс	Улсын дүн	1310	1310
	Өндөр уулын бүс	1310	1310
	Говийн бүс	1310	1310
	Тал хээрийн бүс	1310	1310
	Хангайн бүс	1310	1310
Үнэгний арьс	Улсын дүн	25860	25860
Каракуль арьс	Улсын дүн	5500	30000
Туулайн арьс	Улсын дүн	400	400

Сүүний дундаж үнэ

Малын төрөл	Бүс	Үнэ /төг/	
		2005	2010
Ингэний сүү	Улсын дүн	660.0	1528.1
	Өндөр уулын бүс	1053	2361
	Говийн бүс	551	1878
	Тал хээрийн бүс	551	551
	Хангайн бүс	432	1033
Гүүний сүү	Улсын дүн	628.9	1214.7
	Өндөр уулын бүс	924	1430
	Говийн бүс	907	907
	Тал хээрийн бүс	321	1500
	Хангайн бүс	384	1100
Үнээний сүү	Улсын дүн	677.7	898.3
	Өндөр уулын бүс	952	965
	Говийн бүс	580	1201
	Тал хээрийн бүс	520	858
	Хангайн бүс	580	712
Эм хонины сүү	Улсын дүн	611.7	1160.1
	Өндөр уулын бүс	886	1108
	Говийн бүс	502	1829
	Тал хээрийн бүс	502	669
	Хангайн бүс	502	1049
Эм ямааны сүү	Улсын дүн	667.7	1160.1
	Өндөр уулын бүс	1082	1108
	Говийн бүс	502	1829
	Тал хээрийн бүс	502	669
	Хангайн бүс	502	1049

4. Өртөг, зардлын судалгаа

НҮБ-ын Хүнс, хөдөө аж ахуйн байгууллага (ХХААБ)-ын TCP/MON/6713 төслийн хүрээнд үйлдвэрлэлийн өртөг, зардлын судалгааг 1994, 1998-1999, 2006 онуудад явуулсан бөгөөд эдгээр судалгааны дүнг одоогийн ХАА-н бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, нэмэгдэл өртөг, завсрын хэрэглээний бүрэлдэхүүн хэсгийн суурь бүтэц болгон ашиглаж ирсэн.

Энэ удаагийн судалгааг 21 аймгийн 1120 мал аж ахуй, газар тариалангийн үйлдвэрлэл эрхэлдэг өрхөд 2011 оны 4 дүгээр сарын 1-нээс эхлэн, 5 дугаар сарын 30-ны өдрийг хүртэлх хугацаанд нэг удаагийн ярилцлагын аргаар явуулсан.

Судалгааны дүнгээс үзвэл мал аж ахуйн үйлдвэрлэлийн салбарын нэмэгдэл өртөг нийт үйлдвэрлэлтэд 63.9 хувийг эзлэх болж, өмнөх судалгааны дүнгээс 11.9 пунктээр буурч, харин завсрын хэрэглээний эзлэх хувь 36.9 болсон. Газар тариалангийн үйлдвэрлэлийн салбарын хувьд нэмэгдэл өртөг нийт үйлдвэрлэлтийн 43.8 хувьтай тэнцэх болж, өмнөх судалгааны дүнгээс 21.0 пунктээр буурчээ.

		МАА		ГТ	
		2005	2010	2005	2010
НИЙТ ГАРГАЛТ		100.0	100.0	100.0	100.0
ЗАВСРЫН ХЭРЭГЛЭЭ		25.0	36.1	35.2	56.2
	Тэжээл	2.4	10.3	0	0.0
	Эм тарилга	0.9	0.5	0	0.0
	Мал эмнэлэг үйлчилгээ	0.0	1.3		
	Үр	0.0	0.0	3.0	6.0
	Бордоо	0.0	0.0	0.5	11.7
	Хортон шавьж устгалт	0.1	0.0	0.3	1.3
	Түүхийэд, материал	1.7	2.9	2.7	0.0
	Сэлбэг хэрэгсэл	1.8	0.2	2.7	1.3
	Урсгал засварын зардал	0.4	2.6	0.9	3.4
	Даатгал /мал, ургацын/	0.0	0.0	0.0	0.0
	Шатахуун, шатах тослох материал	6.1	6.8	6.0	11.0
	Цахилгаан эрчим хүч	0.5	0.6	1.2	0.8
	Дулаан (уур, халуун ус, хий)	0.1	0.6	0.4	0.4
	Цэвэр, бохирус	0.0	0.0	0.0	0.0
	Тээврийн зардал	1.5	1.6	1.7	3.1
	Шуудан, холбооны зардал	0.0	0.0	0.0	0.9
	Интернэтийн зардал	0.0	0.0	0.0	0.0
	Гадны байгууллагаар үйлчлүүлсний төлбөр	0.0	1.5	0.0	5.9
	Санхүүгийн түрээсийн төлбөрийн хүү	0.0	0.0	0.0	0.0
	Зээлийн хүүгийн зардал	1.0	2.2	4.7	8.4
	Ажиллагчдын сургалт, давтан сургалт	0.0	0.0	0.0	0.0
	Зар, сурталчилгааны зардал	0.0	0.0	0.0	0.0
	Бичиг хэргийн зардал	0.0	0.0	0.0	0.0
	Ном, хэвлэлийн зардал	0.0	0.0	0.0	0.0
	Барилга, байшин түрээсэлсний зардал	0.0	0.1	0.4	0.5
	Машин, тоног төхөөрөмж түрээсэлсний зардал	0.0	1.0	0.0	2.3
	Түлээмод, аргал хөрзөн	0.6	3.5	1.7	1.5
	Албан томилот	0.0	0.0	0.0	0.0
Үүнэ с	байр, хоол	0.0	0.0	0.0	0.0
	унааныхөлс	0.0	0.0	0.0	0.0
	Хөдөлмөр хамгааллийн зардал	0.0	0.0	0.0	0.0
	Туслах ажилтаны зардал	0.0	0.2	0.0	0.4
	Бусад	7.9	0.1	9.0	0.4
НЭМЭГДЭЛ ӨРТӨГ		75.0	63.9	64.8	43.8
	Үндсэн ба нэмэгдэл цалин, шагнал, урамшуулал	0.2	3.8	2.4	5.3
	Ажиллагчдад мөнгөн ба биет хэлбэрээр өгсөн тусламж	0.4	0.0	0.2	1.1
	Нийгмийн болон эрүүл мэндийн даатгалын шимтгэл	0.4	0.6	0.3	0.5
	Үндсэн хөрөнгийн элэгдэл хорогдлын шимтгэл	0.0	0.0	0.0	0.0
	Бэлчээр, газар ашигласны төлбөр	0.3	0.2	0.3	0.0
	Малын албан татвар	1.2	0.0	0.1	0.0
	Гааль, худалдааны татвар	0.0	0.0	0.0	0.0
	Өөрийн эзэмшлийн автотээвэр болон өөрөө явагч тээврийн хэрэгслийн албан татвар	0.0	0.6	0.0	0.5
	Үл хөдлөх эд хөрөнгийн албан татвар	0.0	0.0	0.0	0.0
	Байгалийн нөөц ашигласны төлбөр	0.0	0.0	0.0	0.0
	Гаалийн албан татвар	0.0	0.0	0.0	0.0
	Бусад татвар, хураамж	0.0	0.2	0.0	0.3
	Ашиг, алдагдал				
		72.5	58.5	61.5	36.1

5. Аргазүйтэй холбоотой өөрчлөлт

Газар тариалангийн салбар

- Үр тарианы татаасыг салбарын нэмэгдэл өртгийн тооцоонд тусгаж өгсөн.

Тариалан эрхлэлтийг дэмжих сан нь газар тариалангийн үйлдвэрлэл эрхлэгчдээс MNS 0097-2010 стандартын шаардлага хангасан хүнсний буудайг гурил үйлдвэрлэгч болон ТЭДСанд тушаасан буудайнд урамшуулал олгодог. 2010 онд нэг тонн хүнсний буудайнд 50 мянган төгрөг, 2011 онд 50 мянган төгрөг, 2012 онд 100 мянган төгрөг, 2013 онд газар тариалангийн төв болон зүүн бүс нутагт 100 мянган төгрөг, баруун бүс нутагт 150 мянган төгрөг тус тус олгосон.

Үр тарианы урамшуулал, сая.төг

	2010	2011	2012	2013
АР	89.0	111.7	255.8	128.2
БУ	1029.3	1461.8	2696.6	2567.6
ГО	15.0	19.0	30.0	0.0
ДД	196.1	160.8	1073.9	767.2
ЗА	26.2	35.7	125.5	261.8
ӨВ	43.1	79.6	110.0	98.6
СЭ	6035.7	8026.7	15667.1	12872.0
ТӨ	1866.9	2209.4	3599.4	4094.8
УВ	203.8	277.4	554.3	995.4
ХО	12.9	0.0	0.0	0.0
ХӨ	584.8	945.0	1117.2	1657.1
ХЭ	256.4	290.7	1115.0	838.3
ДА	264.0	540.5	862.2	474.3
УБ	0.0	2.2	0.0	0.0
ОР	283.1	304.5	622.5	551.7
	10,906.4	14,464.8	27,829.5	25,306.9

Мал аж ахуйн салбар

- **Мал, амьтдын тоо, толгойн өөрчлөлт**

Манай орны нөхцөлд малын тарга хүч, жин нь намар гүйцдэг боловч өвөл, хаврын улиралд турж, намар авсан жингийнхээ гуравны нэгийг хүртэл алддаг тул суурин маллагаатай улс орнуудынхыг бодвол малын жин аль ч улиралд тогтвортой хадгалагдаж чаддаггүй. Иймд малын өсөлт, үржилтийн бүтээгдэхүүнийг тооцоход малын жин биш тоо толгойн өөрчлөлт голлох үүрэгтэй болно.

Мал, амьтдын тоо, толгойн өөрчлөлт= мал, амьтдын нөөцийн өөрчлөлт

+ нядалгаанд нийлүүлсэн мал, амьтад

Мал, амьтдын нөөцийн өөрчлөлт

ҮТС-2008 зөвлөмжийн дагуу ДНБ-ий үйлдвэрлэлийн аргын тооцоонд мал, амьтдын нөөцийн өөрчлөлтбуюу мал, амьтдын өсөлт, үржилтийн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл нь **эргэлтийн хөрөнгийн өөрчлөлт** (том малын өөрчлөлт болон шинээр бий болсон төл мал)– өөр тодорхойлно .

Харин үндсэн хөрөнгийн мал (үржлийн мал, ашиг шимийн мал) нь ДНБ-ий эцсийн ашиглалтын аргын тооцоонд орж тооцогдоно.

Нядалгаанд нийлүүлсэн мал, амьтад

Хүнсэнд нийлүүлсэн малыг нь тооцож ХАА-н салбарт оруулж тусгасан.

- ХАА-н мах, сүүний үйлдвэрлэл

Манай орны нөхцөлд мал аж ахуй эрхлэгч өрх малаас гарсан мах, сүүгээ боловсруулж, мах, махан бүтээгдэхүүн, сүү, сүүн бүтээгдэхүүн боловсруулдаг. Үүнийг боловсруулах салбарт оруулж тусгасан.

- Ноосны үйлдвэрлэл

Тухайн жилд авч ашигласан ноосны нийт хэмжээг оны эхний малын тооноос ноосыг нь авах хүртэлх хугацаанд хорогдсон малын тоог хасаж үлдсэн малын тоон дээр үндэслэн тооцно. Үүнд: хонин сүргийн хувьд 7 сараас эхэлж ноосыг нь авдаг учир 7 сар хүртлэх хорогдлыг, ямаан сүргийн хувьд эхний 2 сарын хорогдлыг, бусад малын хувьд эхний 3 сард хорогдсон малын тоог тус тус хасна.

6. Аймаг тус бүр дээр гарсан өөрчлөлт

Улсын дүн

		2010	2011	2012	2013
GDP	Нийтгаргалт	1,290,709.2	1,476,388.9	2,200,255.4	3,014,992.0
	Завсрынхэрэглээ	323,595.9	371,069.8	553,831.0	761,234.9
	Нэмэгдэл өртөг	967,113.3	1,105,319.1	1,646,424.4	2,253,757.1
GDP/SUT/	Нийтгаргалт	1,353,906.4	1,585,329.7	2,114,805.3	2,638,429.9
	Завсрынхэрэглээ	377579.6	346570.0	413073.8	767017.5
	Нэмэгдэл өртөг	976,326.79	1,238,759.7	1701731.6	1,871,412.3
GDP/SUT/	Нийтгаргалт	104.9	107.4	96.1	87.5
	Завсрынхэрэглээ	116.7	93.4	74.6	100.8
GDP	Нэмэгдэл өртөг	101.0	112.1	103.4	83.0

Төв

		2010	2011	2012	2013
GDP	Нийтгаргалт				
	Завсрынхэрэглээ				
	Нэмэгдэл өртөг				
GDP/SUT/	Нийтгаргалт				
	Завсрынхэрэглээ				
	Нэмэгдэл өртөг				
GDP/SUT/ GDP	Нийтгаргалт				
	Завсрынхэрэглээ				
	Нэмэгдэл өртөг				

Нийт үйлдвэрлэлт

	ДНБ		ДНБ/НАХ/		ДНБ/НАХ/ ДНБ
	тонн	Оны үнээр	тонн	Оны үнээр	
ХҮНСЭНД ХЭРЭГЛЭСЭН МАЛ-БҮГД мян. Тол Тэмээ Адуу Үхэр Хонь Ямаа					
МАХ-БҮГД Тэмээ Адуу Үхэр Хонь Ямаа Гахай Шулуу Дайварбүтээгдэхүүн МБУ-т нядалсанмал, мян. Тол Борц					
СҮҮ-БҮГД Ингэний Гүүний Үнээний Хонины Ямааны					
СҮҮН БҮТЭЭГДЭХҮҮН-БҮГД Тараг /мян.л/ Цэцгий, зөөхий /т/ Өрөм /т/ Шар тос /т/ Айраг /мян.л/ Бяслаг /т/ Аарц /т/ Ааруул, эзэгий /т/ Нэрмэл архи /мян.л/					
НООС-БҮГД Тэмээнийноос Хониныноос Ямааныноолуур Ямааныноос Бодынхөөвөр Бодынхялгас					
Өндөг (мян.ш) Зөгийнбал (кг) Цусанэвэр (кг) Өд (кг)					
АРЬС-БҮГД Тэмээ (мян.ш) Адуу (мян.ш) Үхэр (мян.ш) Хонь (мян.ш) Ямаа (мян.ш) Хурга (мян.ш) Ишиг (мян.ш)					
ҮСЛЭГАРЬС					
МАЛЫНӨСӨЛТ, ҮРЖИЛТ					
АМЬТАДЫНӨСӨЛТ, ҮРЖИЛТ					
МАЛЫН ҮЛДЭЦ (мян.т)					
ХАА салбарт					
Мах боловсруулах үйлдвэрт					
Сүү боловсруулах үйлдвэрт					